

Formidling

Foto: Michael Bach Ipsen

Litteraturformidling til tiden

Anne-Marie Ravn Melvang & Michael Bach Ipsen

Litteraturformidling i klassisk forstand er der ikke tale om, når bibliotekar Caroline Enghoff Mogens og kommunikationsmedarbejder Ditte Ernskov Christensen hver fredag lægger ugens satiriske litteratur-memes op til de efterhånden mere end 19.000 personer, som følger Blågårdens Bibliotek (København) på Instagram. I et interview fortæller de to os, at det, der begyndte som et sjovt indfald med en meme-julekalender på bibliotekets instagramprofil, nu er et etableret fænomen, som har givet genlyd i den danske presse, fordi det er lykkedes de to litteraturformidlere at nå ud til et yngre publikum end det, der oftest dukker op til litteraturarrangementer på bibliotekerne.

Inde i bladet dykker vi grundigere ned i meme-formatet og giver eksempler på @blaagaardens memes, mens vi gennem samtalen med de to biblioteksmedarbejdere nærmer os et bud på, hvorfor netop dette format, som skaberne selv kalder »underholdning«, men som efter deres mening klart har en berettigelse som litteraturformidling, er blevet så populært.

Blågårdens Bibliotek danner den 27. november rammen om præsentationen af årets medlemsbog, Sofie Jørgensens debutroman *Johannesminde*.

Modersmål-Selskabets bestyrelse

- Leder Christian Munk
leder@modersmaalselskabet.dk
- Viceleder Ulla Weinreich
usw@modersmaalselskabet.dk
- Redaktionssekretær Michael Bach Ipsen
red@modersmaalselskabet.dk
- Webmaster Svend Nielsen
webmaster@modersmaalselskabet.dk
- Ingrid Carlsen
- Torben Arboe
- Anne-Marie Ravn Melvang
- Estrid Dyekjær
- Maja Vinding Fallesen

Suppleanter

- Tijana Vujadinović
- Erik Schiærning

Adresse

Modersmål-Selskabet

% Ulla Weinreich
Kærsangervej 12, 1.tv.
DK-2400 København NV

Tlf.: 21 860 864

CVR-nr.: 76824215

sek@modersmaalselskabet.dk

Kontingent og betaling

250 kr. pr. år. Portotillæg udland: 150 kr.

MobilePay: 35556

Reg.nr. 9570 kontonr. 667 6901

SWIFT/BIC: DABADKKK

IBAN: DK8030000006676901

Betalingservice

PBS-nr. 09525351, debitorgr.: 00001

Kundenr. = medlemsnr. (4 cifre)

Modersmål-Selskabet

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre.

Dette tilstræbes ved:

- At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne.
- At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Sprog & Samfund

Modersmål-Selskabets medlemsblad, *Sprog & Samfund*, udkommer fire gange årligt. Artiklerne tegner ikke nødvendigvis selskabets holdning.

Eftertryk er tilladt med kildeangivelse.

Redaktion

Christian Munk
Ulla Weinreich
Michael Bach Ipsen

Ansvarshavende redaktør

Anne-Marie Ravn Melvang
Tlf.: 61 54 63 56
melvang@modersmaalselskabet.dk

Layout

Michael Simonsen

ISSN

ISSN 0108-433X (trykt udgave)

ISSN 2246-4212 (PDF)

September 2023 (41. årgang nr. 3)

Kom til sprogfestival i Bogense den 15. og 16. september!

Anne-Marie Ravn Melvang

Igen i år præsenterer Modersmål-Selskabet tre spændende – og meget forskellige – miniforedrag om sproglige emner.

Nedenstående sprogeksperter inden for hver sit felt har velvilligt givet tilsagn om at formidle deres viden til os om så forskellige emner som nedslag i bogstavernes historie og udformning, kommaets berettigelse og lydforandringen *r-sænkning*s indflydelse på de danske vokaler. Se tid og sted på sprogense.dk/program.

Bogstavernes hemmelige liv

Christian Munk, cand. mag. i lingvistik og leder af bestyrelsen i Modersmål-Selskabet

Alfabetet er noget af det første man lærer når man starter i skole. De 29 bogstaver føles fundamentale og uforanderlige,

men faktisk findes der mange flere end dem, og de har drastisk skiftet form gennem tiden. Tag med på en rejse gennem skriftlige kuriositeter som ligaturer, bogstavvarianter og fejllæsninger som hænger ved i skriftsproget.

Kampen om kommaet

Martin Lund, cand. mag. i retorik og dansk og indehaver af Skriverådet

Betragtet lidt på afstand kunne Danmark med sin evindelige »kommakrig« godt indtage pladsen som molboland nummer ét. Men hvem molboerne i

historien i så fald er, vil der nok være delte meninger om. Og er kommaer overhovedet vigtige?

Martin Lund har spekuleret over kommaer siden 1996. I 2009 skrev han speciale om emnet, men det fik ham ikke til at stoppe med at spekulere over kommaer, snarere tværtimod. Så måske ved han hvorfor der er kommakrig, og hvorfor man kan gå op i kommaer.

Rimer gryde på byde eller bøde?

Rasmus Hayes Andersen, stud. mag. i lingvistik

I sit bachelorprojekt undersøgte Rasmus det fonetiske fænomen *r-sænkning*, og i foredraget vil han give eksempler på den store indflydelse denne lydforandring har haft på de danske vokaler. R-sænkning kan forklare hvorfor nogle generationer udtaler visse ord forskelligt, og hvorfor vi ikke altid skriver ord som vi udtaler dem. ■

»Vi laver underholdning for at vise, at biblioteket findes«

Anne-Marie Ravn Melvang & Michael Bach Ipsen

På Blågårdens Bibliotek på Nørrebro i København bruges instagramprofilen @blaagaarden med overvældende succes til ugentlige lanceringer af memes om klassisk og aktuel litteratur, det litterære miljø og livet som bibliotekar.

Som mange andre opfindelser er Blågårdens bibliotekarers store succes med deres vittige og skøre memes opstået lidt tilfældigt: Ved Modersmål-Selskabets besøg på biblioteket fortæller bibliotekar Caroline Enghoff Mogensen og kommunikationsmedarbejder Ditte Ernskov Christensen, at meme-mageriet bestemt ikke var et planlagt marketingfremstød. Det var Caroline, der i 2019 syntes, at fænomenet var så sjovt og underholdende, at hun kastede sig ud i selv at fremstille memes. At hun og de andre i meme-teamet endte med at kapre bibliotekets officielle instagramprofil til deres memes, må anses som bivirkninger, da antallet af følgere blot steg og steg og nu har oversteget 19.000.

Hvordan opstår et @blaagaarden-meme?

Caroline fortæller, at hun ofte får ideerne til memes, når hun cykler rundt for at hente og bringe sine børn. Næste skridt i tilblivelsesprocessen er den uundværlige sparring med Ditte om både indhold og visuel identitet. I perioder tager de udgangspunkt i forskellige reality-serier, f.eks. *Dahlgårds Tivoli* eller *Frank & Kastaniegaarden*, som de *riper*, dvs. uddrager billeder eller klip af, hvorefter disse sættes sammen med udsagn af eller om kendte forfattere eller filosoffer. Sammenstillingen af udsagn fra to komplet forskellige universer (f.eks. et lille videoklip med en medarbejder fra Dahlgårds Tivoli og et udsagn af Friedrich Nietzsche) er så det, der udløser et skævt smil eller en rungende latter hos følgeren – alt efter temperament og baggrundsviden, for som Caroline og Ditte gør opmærksom på, er noget af det fede ved et meme netop, at det ikke er for alle; de-

res memes refererer ofte mere eller mindre subtilt til aktuelle hændelser i litteraturmiljøet eller til klassiske værker. Sammenstillingen med mere folkelige eller kult-realityserier kræver netop, at @blaagaardens følgere er bredt orienterede.

blaagaarden
Combray

...

@blaagaarden nyder at hænge litteraturnobberne til tørre.

Magtkritisk og inspirerende

Et meme er karakteriseret ved at have et satirisk tilsnit og udtrykker ofte »et politisk budskab med en skarp kant« (lex.dk). Caroline er enig: »I meme-formatet ligger en magtkritik«, og det er selvfølgelig en balancegang, når man som hun og Ditte repræsenterer et folkebibliotek og dermed en kommunal institution. Der skal tages både etiske og ophavsretsmæssige hen-

syn, hvilket naturligvis sætter grænser for uahæmmet kreativ udfoldelse. Selvom skabelsen af meme-konceptet ikke i første omgang var tænkt som litteraturformidling i klassisk forstand, er det alligevel endt med at have en både inspirerende og didaktisk effekt, ikke blot lokalt på Nørrebro, men i hele Danmark: I de mange tilbagemeldinger, Caroline og Ditte får på deres memes, hører de ofte fra begejstrede skole- og gymnasielærere i dansk, som i forbindelse med læsningen af litteratur i undervisningen lader deres elever opleve og fortolke @blaagaardens memes, for at de selv efterfølgende kan begive sig ud i en lignende proces. Ligesom bibliotekarers funktion har forandret sig i retning af også at skulle omfatte f.eks. event-planlægning, inddrager danskundervisningen i dag naturligt alle mulige formater og platforme for at gøre litteraturen aktuel og vedkommende for eleverne.

1.593 Synes godt om

Meme-magerne giver deres følgere helt nye perspektiver på klassikerne.

Hvad er meningen?

På vores spørgsmål om, hvordan instagramprofilen @blaagaarden bidrager til at løse et folkebiblioteks opgaver, svarer Caroline, som bl.a. har en BA i

biblioteksvidenskab, at der er sket et skred i, hvilke ydelser biblioteker skal levere; hvor de tidligere udlånte og vejledte om bøger, er de nu kulturhuse med et væld af opgaver, hvoraf formidlingen af litteratur og læselyst er én af mange. Også måderne, hvorpå man inspirerer til læsning, har ændret sig, og her bruger bibliotekerne selvfølgelig de nye, billedbårne platforme og formater til at nå deres brugere. Tiden bevæger sig i retning af levende billeder, og det er grunden til, at Caroline og Ditte laver video-memes: Hvis man vil være på det sociale medie Instagram, skal man være bevidst om, at det favoriserer levende billeder, og jo flere følgere, desto længere kommer de ud med deres satiriske og stærkt vanedannende kommentarer til aktuelle litterære debatter og klassiske værker.

Hvem følger?

De fleste følgere er kvinder i alderen 25-34 år, men andelen af mandlige følgere er stigende. Caroline og Ditte er klar over, at deres meme-univers er forholdsvis indforstået – at det er et nicheprodukt – hvilket betyder, at de bruger en del af deres fritid på instagramprofilen, da de jo også skal passe deres klassiske bibliotekar-funktioner. Men selvfølgelig forpligter det også, når man har 19.000 følgere: Selv da Caroline var sygemeldt og ikke måtte bruge en computer-skærm, fik hun med hjælp fra sin søn stablet ugentlige memes på benene for ikke at skuffe de trofaste følgere.

Da vi nærmer os afslutningen af samtalen med vores veloplagte interviewofre, sammenfatter Ditte deres fælles anstrengelse: »Vi laver underholdning for at vise, at biblioteket findes«, og med et glimt i øjet tilføjer hun: »Og vi sørger for at læse grundigt korrektur, inden vi lægger memerne op«.

Vi forlader biblioteket med en forvisning om, at med ildsjæle som Ditte og Caroline er en inspirerende og levende formidling af alle mulige aspekter ved litteraturen sikret langt ud i fremtiden, og vi opfordrer alle, som interesserer sig for litteratur og kultur, og som kan lide et godt grin, til at kigge forbi @blaagaarden på Instagram. ■

Dansk og international lydskrift

Ruben Schachtenhaufen, ph.d. i fonetik

Sidste sommer udgav jeg en lærebog med den meget sigende titel *Ny dansk fonetik*. Den 9. oktober udkommer en revideret fagfællebedømt udgave på Modersmål-Selskabets forlag.

Ruben Schachtenhaufen

Sprog er som bekendt altid i forandring. Sideløbende bliver sprogforskere konstant klogere på hvordan sprog fungerer, og de metoder og værktøjer vi bruger til at analysere og beskrive sprog, bliver opdateret og raffineret. Det er kombinationen af disse ting der gør *Ny dansk fonetik* (NDF) ny når man sammenligner med konkurrerende bøger om dansk fonetik. De udtaleforandringer der er slået igennem i midaldrende og yngre danskers sprog, tages alvorligt, og sproget beskrives efter de nyeste principper for hvordan fonetikere verden over beskriver sprogs udtale.

Ny lydskrift

Lydskrift er et helt centralt værktøj i en akademisk tilgang til udtale, men det er også et værktøj som bruges i bredere sammenhænge. Lydskriften er derfor også et centralt element i NDF. Lydskriften i NDF er baseret på en omfattende analyse af moderne dansk udtale, dansk lydskriftstradition, principperne i det internationale fonetiske alfabet IPA og lydskriftpraksis i over hundrede sprog. Det sikrer at dansk udtale i NDF bliver beskrevet på grundlag af en lydskrift der inkorporerer de sidste hundrede års internationale forskning i fonetik og fonologi, og som er direkte sammenlignelig med hvad man møder i andre sprog og sprogfag. Herunder præsenteres nogle overordnede pointer i denne tilgang; for flere detaljer henvises til min forskningsartikel *Utilpasset IPA* og min omfattende diskussion af konflikten mellem ny og gammel lydskrift i *NyS 64* (se schwa.dk).

Det har i over hundrede år været et problem i dansk fonetik at man har benyttet sit helt eget lydskriftssystem. Det gør det svært at anvende sin viden fra et fag i et andet, og det gør det svært at sammenligne dansk med andre sprog, og det er en medvirkende årsag til at dansk i nogle sammenhænge fremstilles som et stærkt afvigende sprog, med uhyggeligt mange vokaler og lyde som ikke kendes i noget andet sprog i verden. Tidligere benyttede man primært det nationale lydskriftssystem Dania. I de senere årtier har man benyttet en hybrid af Dania og det internationale IPA, som blandt akademikere kaldes *modificeret* eller *tilpasset IPA*, eller lignende.

I det traditionelle *tilpassede IPA* tager man sig en del friheder; man omdefinerer lydskrifttegnene i forhold til det officielle IPA så det ligner Dania mere,

man tilføjer nogle hjemmelavede symboler, og man inkluderer mange umiddelbart overflødige og knapt hørbare detaljer i lydskriften i stedet for at basere lydskriften på fonologisk analyse. I kraft af at denne traditionelle praksis almindeligvis bare kaldes IPA, har danskere i årtier fået et helt forkert billede af hvad IPA er, og det har givet udlændinge der kender til IPA fra andre sprog, helt forkerte indtryk af dansk udtale. Denne tradition bliver der gjort op med i NDF, til stor gavn for nye generationer af lingvister og andre sproginteresserede.

Hvis man ikke kender meget til lydskrift, kan det være svært at danne billeder af hvor stor betydning valget af lydskriftstandard kan have, så lad os se på et par eksempler. I traditionel dansk fonetik anses det som fordelagtigt overalt at være eksplicit om de fonetiske detaljer, så et ord som *klode* skal lydskrives med detaljeret $['g^h]o:ð^v]$. Tilgangen i moderne lydskrift, og i NDF, er at begrænse sig til enkle grundtegn og beskrive detaljerne én gang i en liste over konventioner, så i NDF skrives *klode* blot $/k^h]o:ɣ/$. Det er indlysende

enkler for enhver der skal bruge lydskriften til noget som helst, og hvis man er interesseret i de nærmere detaljer, kan man slå op i bogens mere detaljerede beskrivelser af lydene. I traditionel dansk fonetik erken-

der man også at lydskrift som $['g^h]o:ð^v]$ er upraktisk. Men i stedet for at benytte IPA's indbyggede metode til at forenkle lydskriften laver forskellige forfattere og opslagsværker hver deres forenklinger af lydskriften baseret på løse, impressionistiske principper. Det betyder at *klode* lydskrives $['g^h]o:ð^v]$, $['k^h]o:ð]$ $['k]o:ð:]$ osv. alt efter hvilken kilde man benytter. Det giver en kolossal forvirring om hvad der er korrekt lydskrift, hvad IPA egentlig er, og hvordan dansk faktisk udtales.

Fonetikere har alle dage været uenige om hvor mange og hvilke lyde man skal skelne i lydskrift og hvilket symbol man skal bruge for en bestemt lyd. I fysikkens verden er alle lyde forskellige, men for at anvende lydskrift i praksis må man koge et uendeligt antal lyde ned i antal, i praksis begrænset til højst omkring 100 lyde. Traditionelt har man baseret inddelingen i lyde på *hvad man kan høre*. Ældre fonetikere mente at forskellen på hvordan Ghita Nørby og Leif Sylvester udtaler *a*'et i *Hansen* var interessant, og derfor skulle der forskellige lydskrifttegn til de forskellige *a*'er. En anden ældre fonetiker målte at dansk *p*, *t*, *k* ikke udtales helt som franske ditto, og derfor skulle man notere en lille nuanceforskel på de to sprog; fransk kunne man næppe ændre på, så derfor begyndte man at skrive $[g^h]$ som i *klode* ovenfor. Andre ældre fonetikere syntes det var smart at lægge lydskrif-

ten op ad det danske alfabet, så man skrev $[ga'l]$ *gal* i stedet for at holde sig til international lydskrift, $[kæ:l]$, som kunne fejllæses som *kæl* af nybegyndere. Dansk lydskrifttradition er fyldt med den slags

Illustration: Bjørn Z. Simonsen

små vilkårligheder; en fonetisk undersøgelse her og en sociolingvistisk pointe der er blevet inkorporeret i lydskriften og blandet sammen med forskellige forenklingsprincipper, hensyn til det danske alfabet, tradition og meget andet, hvilket resulterer i en meget detaljeret men inkonsekvent lydskrift.

Det største brud med dansk tradition i NDF er så vidt muligt at holde sig til det man i IPA kalder *bred* eller *fonematisk* transskription, som skrives i klammerne / /. Princippet for hvad man skal skelne og hvordan, er helt enkelt: Hvis man kan vise at to lyde er distinktive, altså kan adskille betydningen af to ord, skal de skelnes i den fonematiske transskription, ellers skal de skrives med samme symbol. Når [m] og [n] alene adskiller betydningen af *smart* og *snart*, skal disse lyde skelnes overalt i den fonematiske notation, og når de forskellige *Hansen-a*'er ikke ændrer betydningen af *Hansen*, skal de skrives med samme tegn i den fonematiske notation. IPA har så et skema med hvilke symboler man skal bruge for hvilke foner, som er baseret på fonemernes grundlæggende fonetiske egenskaber, såkaldt distinktive træk. Et [n] er fx defineret som en lyd der er nasal, stemt og hvor der dannes lukke med tungen ved alveolarranden bag fortænderne. Det er den lyd man har i dansk /nu/ *nu* og fransk /nu/ *nous*. Der kan i den fonematiske notation godt være små forskelle på lydene; fransk /n/ udtales almindeligvis med sænket tungespids, mens dansk /n/ udtales med hævet tungespids. Det kan man godt høre hvis man er godt trænet i at opfange den slags detaljer, men man vil aldrig være i tvivl om hvilket ord der bliver sagt selvom man bruger det franske /n/ i dansk eller omvendt. Derfor skelnes de ikke i bred notation.

IPA kan også bruges til at beskrive alle de fine nuancer i og mellem sprog, som de forskellige *Hansen-a*'er eller forskellen på danske og franske foner. Det gør man i hvad der i IPA kaldes *snæver* transskription. Her kan man tilføje diakritiske tegn, [̃] for fransk /n/ og [̃] for dansk /n/. IPA anbefaler en fremgangsmåde hvor alle de fonetiske detaljer som ikke er betydningsadskillende, beskrives én gang i en

oversigt over lydene, men at man ellers holder sig til den brede notation. Det er pædagogisk set en vældig praktisk fremgangsmåde, og det er den fremgangsmåde der benyttes i NDF. Man kan her i de første lektioner lægge ud med at lære dansk fonetik ud fra de væsentlige distinktive lyde, og derfra kan man lære om alle de fine nuancer og detaljer i lydene, forskelle på dansk og andre sprog, nuancer i forskellige yngre og ældre udtaler, forskellige stillejer og dialekter osv. Man behøver ikke kende eller tage stilling til alle detaljer på en gang, som man er tvunget til i den traditionelle tilgang til fonetik.

Ruben Schachtenhaufen: *Ny dansk fonetik*, 2. udg. København: Modersmål-Selskabet, 2023. ISBN 978-87-93708-94-5. 200 sider. 230 kr. (200 kr. hos os)

En af konsekvenserne ved at holde sig til det internationale alfabet er at man ikke altid kan tage hensyn til det danske alfabet. De danske *b d g p t k* skal skrives /p t k p^h t s k^h/ hvis man skal holde sig til IPA. Ord som *bande* og *pande* skal skrives /pænə p^hænə/, hvor det traditionelle ['banə 'panə] synes mere ligetil. ➡

Omvendt får man i IPA lov til at skrive /spɑ:k stop/ *spark*, *stop*, som er mere ligetil end det traditionelle ['sbɑ:g 'sdɑb]. Selvom IPA i enkelte tilfælde ser kontraintuitiv ud, er der samlet set flere gevinster end ulemper i IPA. Notationen er oftere i bedre overensstemmelse med stavningen, og man får en beskrivelse som er konsekvent og sammenlignelig med beskrivelser af andre sprog der følger samme system. Den stringente tilgang til IPA betyder også at tegn der ikke findes i IPA, fx tegnet for stød, [ʔ], må vige for et tegn der findes i IPA; det skrives nu med en tilde under lyden, fx ȧ.

Nyt sprog

NDF tager udgangspunkt i sproget hos den primære målgruppe, de unge der lige er startet på universitetet og skal til at lære dansk lydskrift og fonetik. De sidste par årtiers veldokumenterede udtaleforandringer er inkorporeret i bogens beskrivelser og lydskrift. Det tryksvage *e* (*schwa*) er i vid udstrækning forsvundet. Det bløde *d* er i moderne dansk en vokallyd og noteres derfor som en sådan, /s/. De unge (og jeg selv) skelner ikke mellem udtalen af *kræft* og *kraft*, mellem *veje* og *varig*, mellem *skyde* og *skyet*, mellem *levet* og *lede* og mange andre forhold. Det nytter derfor ikke at introducere en fonematisk notation hvor man skal skelne mellem /kʰraft kʰraft/ væk vari sky:æx sky:xə le:vəx le:xə/ el.lign., som man ville gøre i en mere konservativ udtaleform. De unge skal na-

turligvis også lære noget om hvordan sproget tales af andre og hvordan det blev talt tidligere, men det er praktisk at tage udgangspunkt i lyde og udtaler som de selv benytter og kan genkende.

Også fagterminologien har fået et løft. Traditionelle fonetiske termer som *lukkelyd*, *hæmmelyd*, *ganesejl* og *prosodi* er skiftet ud med mere transparente termer fra international terminologi, *plosiv*, *frikativ*, *velum* og *suprasegmentelle træk*. *Tryk* og *stød*, som ofte forveksles af både nybegyndere og lingvistisk erfarne, er skiftet ud med *betoning* og *creaky voice*. Opdelingen i *vokaler* og *halvvokaler* er udskiftet med *stærke vokaler* og *svage vokaler*, og distinktionen mellem *stavelsesbærende* og *ikke-stavelsesbærende* er opgivet til fordel for en ny beskrivelse af visse lyde som *varisyllabiske*.

Ikke bare en bog

NDF er ikke bare en fysisk bog. Bogen hænger sammen med mine hjemmesider schwa.dk og udtaleordbog.dk. På schwa.dk/ndf kan man finde en portal med en stor mængde information om bogen, diskussionsforum hvor man kan komme i kontakt med mig og andre fonetikinteresserede, stille spørgsmål og få hjælp. Der er digitale fonetikøvelser, digitale værktøjer til at skrive lydskrift, supplerende læsning til de enkelte kapitler med lydfiler, figurer, links til relevante videoer og videre læsning. På udtaleordbog.dk kan man finde et omfattende opslagsværk med millioner af forskellige lydskrivninger af over 300.000 forskellige danske ord. Man kan få information om hvilke danskere der typisk benytter den ene eller anden udtale, man kan bidrage med sine egne data, søge efter bestemte udtaler eller ord der rimer.

NDF er således ikke bare gammel fonetikvin på nye lydskriftflasker. Bogen samler op på de sidste årtiers forskning i dansk udtale, og der er meget nyt at hente for alle der interesserer sig for dansk sprog. For studerende og interesserede åbner NDF ikke bare for en moderne og international tilgang til dansk udtale, men også en mængde pædagogiske, praktiske og interaktive værktøjer. Ingen andre danske fonetikbøger tilbyder noget der kommer i nærheden af dette. ■

Kold kommakrig

Michael Bach Ipsen

»Kommakrigen«, måtte man forstå på avisoverskrifterne, havde det nye, progressive komma tabt efter en lang og udmattende kamp, da der midt i agurketiden kom en mindre justering af Dansk Sprognævns anbefalinger for kommatering.

Bag den journalistiske stramning forholdt virkeligheden sig ganske anderledes: Faktisk kan man med sindsro stadig sætte – eller udelade – helt de samme kommaer som før.

Retskrivningsordbogens §§ 45-51 beskriver, hvor-når der skal sættes komma. Ud over *startkommaet* (rødt i denne tekst), som jeg vender tilbage til, er det i grove træk i opremsninger, ved tiltale, ved forklarende tilføjelser samt efter ledsætninger (*slutkomma*) og mellem helsætninger. Visse af sidstnævnte er så væsentlige for adskillelsen af sætningsdele, at de kan erstattes af semikolon eller punktum. Enkelte kommaer er valgfrie. Det drejer sig bl.a. om sætningsknuder (*det ved jeg ikke om jeg kan*).

Tyve år med våbenhvile

Fra afslutningen af første verdenskrig havde man to konkurrerende kommasystemer; *pausekommaet* satte man, hvor der i talen var naturligt ophold, og *det grammatiske komma* fulgte med få undtagelser kommatering i tysk. I 1996 blev pausekommaet afskaffet, og Dansk Sprognævn indførte *det nye komma*. Alene at betegnelsen stod i modsætning til *grammatisk komma*, var forvirrende, idet det nye komma også var grammatisk. Forskellen bestod i, at man ved nyt komma skulle udelade *startkommaet*, dvs. komma før ikke-selvstændige ledsætninger.

I 2004 blev det nye komma udråbt som taber af kommakrigen, da det formelt blev afskaffet. I virkeligheden skete der ikke nogen ændring, for kommasystemerne blev slået sammen, og man beholdt valgfriheden til at udelade startkommaet.

Dansk Sprognævns anbefaling lyder, at man trods valgfriheden udelader startkommaet. Denne anbefaling annoncerede nævnet den 1. juni ville bortfalde

med 5. udgave af *Retskrivningsordbogen*, som udkommer ultimo 2024. Der er altså stadig to kommasystemer, hvor eneste forskel er det valgfrie startkomma. Ændringen består kun i, at man ikke anbefaler én af de to varianter.

Fra germansk mod angelsaksisk

Med udeladelsen af startkomma bevæger kommasystemet sig længere væk fra det tyske og tættere på det engelske. Startkomma har bestemt sin berettigelse for at strukturere informationen i lange sætninger med cancellisløjfer (1), men efterhånden som vi udtrykker os med flere sætningsknuder og -kløvnings (2), kan de mange startkommaer blive et benspænd, som retfærdiggør at udelade dem:

(1) *Det er Byrådsforeningens opfattelse, at det af Bystyrelsen udarbejdede udkast til klagevejledning ikke giver borgerne tilstrækkelig mulighed for at vurdere, hvilke forhold der klages over, og for hvilken myndighed klagen skal indbringes.*

(2) *Det, der er sagens kerne, er, at ingen ved, hvad konsekvensen bliver.*

Til gengæld kan der opstå subtile betydningsforskelle, når man bl.a. skal afgøre, hvad der er parentetisk, så her kræver det grundigere analyse at sætte korrekt komma, hvis man udelader startkomma:

I København, hvor Eva bor, regner det. =

Det regner i København (hvor Eva i øvrigt bor).

I København hvor Eva bor, regner det. =

Det regner på Vesterbro (den bydel, Eva bor i).

Martin Lund skrev den 8. juni i Kommunikationsforum den uddybende kronik *Goddag-mand-kommatebat* (kforum.dk/nyheder/debat/article16025274.ece). Hør også hans foredrag *Kampen om kommaet* på Sprogense (se side 3). ■

Debuterende romanforfatter

Michael Bach Ipsen

Sofie Jørgensen vandt i 2021 Modersmål-Selskabets skrivekonkurrence med novellen *Hesten* i antologien *Stilhed før storm*. Præmien var udgivelsen af et selvstændigt værk, og det bliver årets medlemsbog, romanen *Johannesminde*.

Sofie Jørgensen på skrivefugium

Foto: Privat

Læserne vil nok huske fortællingen om hesten Lotte, hvor landmanden Anton må træffe et følelsesmæssigt svært valg. I årets udgivelse møder vi igen Anton og Lily, og gennem 40 år og en verdenskrig følger vi deres liv og hverdag på gården Johannesminde nord for Gedser på Sydfalster. Romanen er løseligt baseret på anekdoter fra Sofies egen familiehistorie:

»Min far er født på Sydfalster, på en proprietærgård, der gennem i hvert fald fem generationer gik i arv fra mor til datter. Min farmor ville egentlig gerne have været sygeplejerske og bo i byen. Men da hendes far, min oldefar, måtte gå fra gården i 1930'erne og sælge den til en dygtig, ugift landmand fra Lolland, valgte hun at flytte tilbage som husbestyrerinde. En landmand kunne dengang ikke drive en gård uden enten en kone eller en dygtig husbestyrerinde til at tage sig af alt det indendørs plus køkkenhaven. Rollerne var skarpt adskilte, men en erfaren landbokone var guld værd for en ny gårdmand, og om det så udelukkende var romantiske følelser, der opstod mellem dem de efterfølgende år, eller om begge parter har

skelet lidt til, hvad der var praktisk, er ikke til at sige, men gift blev de da, og min oldefar kom tilbage til gården på aftægt.«

Det er dog ikke Sofies egne bedsteforældre, vi møder i Anton og Lily.

»Det er ikke min farmor og farfars historie, jeg har skrevet! Enkelte scener er jeg blevet inspireret til ud fra historier, jeg har fået fortalt om livet på gården, men det meste er frit opfundet. Dog ikke historien om hesten Lotte. Min farfars sidste hest *bed* Lotte.«

Havde nær ikke sendt novellen ind

Da Modersmål-Selskabet udskrev sin skrivekonkurrence *Stilhed før storm* tilbage i 2020, havde Sofie allerede i flere år skrevet på manuskriptet, men i første omgang var hun slet ikke sikker på, at hun ville sende et bidrag ind.

»Jeg læste om konkurrencen og sendte linket til adskillige af mine skrivefæller, men jeg syntes ikke selv, jeg havde noget, der passede. Men så havde jeg den her tekst, som jeg havde skrevet som noget af det første, og som jeg ikke længere syntes passede helt i sammenhængen. Den var meget tæt på min farfars person, hvor Anton og Lily med tiden har fået eget liv og egne personligheder. Jeg besluttede mig for at prøve at skrive den om til en novelle, og, ja, det var jo meget heldigt!«

Med udgivelsen som præmie måtte Sofie derfor få historien om folkene på Johannesminde skrevet færdig. Modersmål-Selskabet fik et første kig på manuskriptet sidste år, men det skulle igennem endnu en om- og sammenskrivning og to gange forbi en redaktør, før Sofie var klar til at slippe det, og foreningens korrekturlæsere kunne få det endelige manuskript at læse:

»Jeg har skrevet *on & off* på *Johannesminde* siden 2017, men i begyndelsen var det, jeg skrev, mange løse scene-scener, der ikke hang sammen. Nogle af dem er begyndt som skriveøvelser og med helt andre personer. Andre har fra start handlet om Anton og Lily. I efteråret 2022 og foråret 2023 har jeg flere gange købt mig fri fra mit arbejde til at tage på skriferefugie og arbejde. De sidste måneder havde jeg meget travlt, men det lykkedes da!«

Historisk roman ser snart dagens lys

Bogen er netop blevet trykt med et omslag tegnet af Ida Balslev-Olesen og ordet *Roman* på forsiden, og den bliver både tilgængelig som e-bog og som lydbog indtalt af Susanne Storm.

»Det er fiktion, ikke mine bedsteforældres historie. Det er en fortælling om en tid og et liv, som mange i dag måske har svært ved at forestille sig. At man i Danmark for kun tre generationer siden i den grad var bundet af sociale konventioner, og at kvinder måske nok havde fået stemmeret, men i de fleste tilfælde ikke havde meget at skulle have sagt over deres eget liv. At de i teorien havde mulighed for at rejse frit,

Sofie Jørgensen: *Johannesminde*. København: Modersmål-Selskabet, 2023. ISBN 978-87-93708-23-5. 254 sider. 300 kr. E-bog/lydbog: 978-87-93708-08-2/-09-9. 150 kr. Medlemmer får den trykte udgave tilsendt gratis og kan på anmodning tillige få e-bog og lydbog.

bo alene og uddanne sig, men i praksis oftest gjorde, hvad der blev forventet af dem. Om det så er det, lærerne vil få ud af at læse bogen, får vi at se – jeg krydser fingre for, de vil tage godt imod den.« ■

»Der er brev,« siger far og lader konvolutten falde ned ved siden af tallerkenen foran hende. *Overlærer Sørensen's Brevkurser* står der med blå i hjørnet. Franskkurset, det havde hun glemt. Hun bruger kniven til at åbne og folder papiret ud. Øjnene løber ned over papiret, atten lektioner, grammonfonplader tilsendes. Far læser med over skulderen.

»Forbered *Deres Rejse til Byernes By*, hvad skal det betyde?«

Lilys øjne er standset ved *tre Rater à 25 Kroner*, hun folder papirerne igen. De vil ikke ind i konvolutten, hun bukker dem sammen.

»Det er bare, fordi jeg gerne ville lære fransk,« siger hun og skubber fadet over mod hans tallerken, det trækker i dugen, bestikket klirrer og er ved at falde ud på bordet. »Er det så galt?«

»Fransk? Hvad skal du bruge fransk til? Du skal ikke til nogen *Byernes By*.«

Hun stikker konvolutten ind under tallerkenen, i aften kan hun kigge nærmere, hun synes, at prisen var lavere i annoncen.

Kniven larmer mod tallerkenen, kartoflerne har fået for lidt. Bare han får en af de gennemkogte, hun orker ikke den diskussion igen.

»Og hvad vil det så koste?«

»Jeg kan ikke helt huske det, det var vist omkring halvtreds kroner,« siger hun.

»Halvtredsindstyve kroner? For at lære at sige *bånsjur* til køerne? Er du klar over, det er, hvad vi betaler en pige for en måned?« Han sætter sig og begynder endelig at tage kød over på tallerkenen.

»Og hvem tror du, du skulle snakke fransk med?« Han løfter op i dugen og lader, som om han leder efter noget under bordet, saltbøssen vælter. »Har vi en franskmænd gemt her et sted? Hvad er det for tosserier, og så midt i høsten.« Han slipper dugen igen og skærer en kartoffel over. Den er gudskelov næsten smattet.

Hellere bette og vågen end stor og dum

Michael Bach Ipsen

I marts-bladet stiftede vi bekendtskab med, i hvor høj grad H.C. Andersen fandt inspiration i folkeeventyrene til sine egne fortolkninger af bl.a. *Klods-Hans* (1855). Fænomenet var dog allerede udbredt i Andersens første eventyrsamling 20 år tidligere.

Sven Grundtvig har optegnet tre folkeeventyr, der kan ligge til grund for H.C. Andersens *Lille Claus og store Claus*. Her ser vi nærmere på *Store Christen og Bette Christen* (s. 17), som Andersens version lægger sig nærmest opad. De bygger begge på, at den lille snyder den store, en gammel kone udnyttes, den lille skaffer sig en hjord kvæg, og det gælder hele tiden for den lille om at udnytte andre mest muligt.

Miljø i land og by

I *Store Christen og Bette Christen* er der meget få angivelser af det miljø, hvori handlingen finder sted, hvilket netop kendetegner folkeeventyrene. Det er et landsbymiljø, hvor forskellen på rig og fattig måles på, hvor mange husdyr man besidder. Store Christen har »sædeles mange heste« i modsætning til Bette Christen, der trods sin fattigdom må forsøge

sin gamle mor. Der er både plads til overtro og kirke; »havdronningen« og »troldestokken« nævnes i flæng med præsten, som ikke fremstilles særligt positivt. *Lille Claus og store Claus* adskiller sig ved et væld af detaljer fra folkeeventyret.

Jeg sank ligestrax til Bunds [...] dernede voxer det deiligste bløde Græs. Det faldt jeg paa, og strax blev Posen lukket op, og den deiligste Jomfru, i kridhvide Klæder og med en grøn Krands om det vaade Haar, tog mig i Haanden.

H.C. Andersen har et andet udgangspunkt: Med litterære ambitioner skriver han til et publikum, der ikke får teksten fortalt af en spændende fortæller – borgerskabet skal have mere »serveret«, mens bønderne har ladet deres egen fantasi tage over, så snart de har hørt om havdronningen.

Lille Claus og store Claus bor ligesom i folkeeven-

tyret i et landsbymiljø; men »Folk vare saa pyntede, og gik med Psalmebog under Armen hen at høre Præsten prædike«. Hele landsbysamfundet er ligesom i *Den grimme ælling* bygget op om biedermeier-idyl med stråtag og en levende stork. I modsætning til landidyllen står store Claus' møde med de drevne handelsmænd i byen.

I folkeeventyret er overtro en kendsgerning og en del af hverdagen, mens den i kunsteventyret til en vis grad er erstattet af gudstro. Her ville det selvsagt være kontroversielt, hvis præsten brød det sjette bud, så Andersen lader degnen om det – mellem linjerne – og har for at gøre eventyret stuert og børnevenligt udstyret bonden med »den forunderlige Sygdom, at han aldrig kunde taale at see Degne; kom der en Degn for hans Øine, blev han ganske rasende.« Eufemismen tilfredsstiller imidlertid ikke Dannoras anmelder: »Idet mindste vil vist ingen paastaa, at Barnets [...] Sands for Ærbarhed skærpes, naar det læser om en Bondekone, der i sin Mands Fraværelse, sidder alene tilbords med Degnen« (*Anmeldelse af Eventyr, fortalte for Børn* 1835, Dannora. For Critik og Anticritik).

Forskellig opbygning

De enkelte hændelser ligner hinanden, men hænger forskelligt sammen: I folkeeventyret får man efter en meget kort indledning ubegrundet at vide, at »Store Christen havde fået had til Bette Christen og han søgte at tage livet af ham.« Her er det irrelevant, hvori striden mellem Store og Bette Christen består, mens Andersen giver en udførlig indledning, hvor man efter at have hørt om pløjningen om søndagen og drabet på lille Claus' eneste hest kender baggrunden for den øvrige handling.

I folkeeventyret findes scenen med lille Claus' hest ikke. Det lægger i stedet ud med scenen, hvor Bette Christen puttes i en sæk og skal druknes – identisk med den, Andersen har brugt som pointe: En gammel hyrde giver sin hjord til den ellers dødsdømte lille Claus/Bette Christen og går siden selv frivilligt i døden.

I folkeeventyret fører dette til misundelse hos Store

Christen, der vil gøre det forbi for Bette Christen, inden han selv prøver lykken hos havdronningen. Bette Christen er mere snu og får Store Christen til at tage livet af hans afdøde (!) mor, hvilket han samtidig udnytter til at afpresse Store Christen for en større sum penge. Her forlader Store Christen historien, da han »valfarter« til havdronningen. I resten af folkeeventyret følger man Bette Christens søgen efter rigdom, hvor han endnu engang tjener stort på at lade sin mor slå ihjel, og i slutscenen, der strækker sig over næsten halvdelen af folkeeventyret, besøger Bette Christen bondegården, hvor det lykkes ham at afsætte sit tørre kalveskind til bonden for en pæn sum penge.

Andersen har omstruktureret handlingen og gjort den mere troværdig, så han kan motivere de enkelte personers handlinger. F.eks. er kalveskindet i folkeeventyret grebet ud af den blå luft, mens hestehuden i kunsteventyret stammer fra indledningen, hvor store Claus slår lille Claus' hest ihjel.

Den forskellige vægtning af episoderne skyldes naturligvis forventningerne hos eventyrenes målgrupper: I folkeeventyret er der ikke gjort noget ekstraordinært ud af Store Christens død, fordi døden var en del af hverdagen, mens Andersen har gjort den til klimaks, da lille Claus spydigt bemærker: »Jeg er bange, han ikke finder Qvæget!«. Også det falder Dannoras anmelder for brystet.

Idet mindste vil vist ingen paastaae, at Barnets [...] Agtelse for Menneskers Liv skærpes, naar det læser Begivenheder, som at Store Claus slog sin Bedstemoder, og Lille Claus ham ihjel, fortalte som om det havde været en Stud, der slo- ges for Panden.

I modsætning til død lægger folkeeventyret stor vægt på måltidet med »steg« og »vin«, som ikke var »hverdagskost« for bønder, og samtidig gøres der nar ad præsten, der repræsenterer den undertrykken- de overklasse.

Persongalleri

Hovedpersonen Bette Christen er i folkeeventyret beskrevet som »meget fattig, og han havde desuden en gammel mor at føde på«. Det kan den feudale til- hører identificere sig med og fatter hurtigt sympati for Bette Christen, der dog også af hensyn til plottet er »en dreven skælm«.

Store Christens ubegrundede had til Bette Chri- sten synes meningsløst, da Bette Christen ikke har gjort sig fortjent til det. Hans vigtigste egenskab er hans evne til at gennemskue andre menneskers hand- linger og motiver for at udnytte dem til egen vinding; men læseren forarges ikke, fordi han forinden har fat- tet sympati for ham. Bette Christen har sågar allere- de gennemskuet, at Store Christen vil hævne sig på ham, fordi han misundes for havkvæget, og han lader derfor Store Christen tage livet af den netop afdøde mor og udnytter endnu engang hendes død på den hidsige kromands bekostning: »Bette Christen tviv- lede nok på, hvad Store Christen havde i sinde. Til alt held og lykke [sic] var hans gamle mor død.«

De øvrige personer omkring Bette Christen frem- står mere eller mindre stupide; ingen af dem er i stand til at gennemskue hans list og fifleri. De resignerer hellere, end de erkender virkeligheden og deres situ- ation: Store Christen, der er overbevist om, at han har druknet Bette Christen, forklarer det straks med magi i stedet for at acceptere, at hans plan er røget i vasken. Kromanden tror vitterligt på, at hans ene ørefiggen har slået hovedet af et levende menneske, og betaler gerne en stor sum penge for at blive i troen.

Bonden, som må have opdaget, at præsten har en affære med hans kone, accepterer hellere magien i form af en troldstok, end han ser sandheden i øjnene: »Manden købte skindet for mange tusinde daler«. Konen, der fremstår som den listigste af de to, bliver også snydt, da hun alligevel må lege med på forklarin- gen om troldstokken, for at bonden ikke skal hævne sig på hende. Hvor Bette Christen er åbenlyst ond- skabsfuld, har Andersen retfærdiggjort lille Claus' handlinger:

Men hjemme hos den lille Claus var den gamle Bedstemo- der død; hun havde rigtignok været saa arrig og slem imod ham, men han var dog ganske bedrøvet, og tog den døde Kone og lagde hende i sin varme Seng, om hun ikke kunde komme til Live igjen; der skulde hun ligge hele Natten.

Den barnagtigt naive lille Claus lader bedstemoren ligge i sin seng, vel vidende at hun er død, selvom hun aldrig havde været god ved ham, for at undgå selv at blive slået ihjel; men logikken hører op, da han ikke prøver at genoplive hesten, som er hans levebrød. På trods af sin snuhed giver han sig til at græde over den dræbte hest og kræver ingen erstatning fra sto- re Claus, og sådan fatter også kunsteventyrets læser medlidenhed med den lille Claus, selvom han selv har provokeret store Claus til at slå sin hest ihjel. Men i modsætning til folkeeventyret er det primært store Claus, der med sine hurtige og uovervejede handlin- ger, som gang på gang falder ud til ulempe for ham selv, får lille Claus til at fremstå som den snu.

Store Claus konstaterer med sin gumpetunge na- ivitet: »Det var saamæn godt betalt!«, da lille Claus fortæller om det lukrative salg af sin hestehud. Uden at spørge til historien eller bruge almindelig sund for- nuft slår han fluks sine egne heste for panden for at gentage succesen. Man skulle synes, at han nu havde fået en lærestreg; men da lille Claus fortæller om salget af sin døde bedstemor, replicerer han atter per refleks »Det var saamæn godt betalt!« og falder i samme fælde igen. Tredje og sidste gang, han afviser al sund fornuft og gør sig selv til grin, sprinter han i åen for- blændet af ønsket om alt det herlige havkvæg. ■

Store Christen og Bette Christen

En rig mand hed Store Christen og havde særdeles mange heste. Hans nabo, som hed Bette Christen, var meget fattig, og han havde desuden en gammel mor at føde på, men en dreven skælm var han. Store Christen havde fået had til Bette Christen og han søgte at tage livet af ham. Han fik da Bette Christen i en sæk. Den tog han på nakken og gik til havs med den for at kaste den deri. På vejen hjem kom han forbi en kirke, og han tænkte, det kunne da aldrig skade at høre en prædiken, inden han fuldførte sin gerning.

Illustration: Bjørn Z. Simonsen

Medens han var inde i kirken, drev en gammel hyrde en drift kvæg der forbi, og da han nok syntes, der var noget, som rørte sig i sækken, åbnede han for den. Bette Christen blev nok så glad ved at slippe ud, og da hyrden var gammel og mæt af dage, så sagde han til Christen, at han gerne måtte beholde hans høveder og putte ham selv i sækken. Da nu Store Christen kom ud, tog han atter sækken. Han syntes nok, at den var bleven så let, men det skrev han på den gode prædikens regning. Han kastede hyrden i vandet og gik nok så fornøjet hjem. Aldrig så snart var han kommen til byen, før Bette Christen også drog ind ad den med sin fåreflok. »Men hvad Pokker! Jeg troede

dog, at jeg havde druknet dig«, sagde Store Christen, »og hvor har du fået alt det kvæg fra?« »Jeg var rigtignok også på havsens bund«, sagde Bette Christen, »men havdronningen gav mig alle disse får.« »Da vil jeg også forsøge min lykke hos havdronningen«, tænkte Store Christen, »men først vil jeg dog have det asen til Bette Christen slået ihjel.« Bette Christen tvivlede nok på, hvad Store Christen havde i sinde. Til alt held og lykke var hans gamle mor død. – Han lagde derpå sin mor i sin egen seng og sig selv i hendes seng. Om natten kom Store Christen med sin økse og huggede hovedet af den gamle kone. Bette Christen gjorde nu stor alarm, og Store Christen måtte give ham mange tusinde daler for den spas's skyld. Men han troede, at han kunne få oprejsning ved de kreaturer, som han håbede, at havdronningen skulle give ham. Han styrtede sig altså i havet, men man så aldrig noget til ham siden. Bette Christen syntes imidlertid, at han skulle have mere nytte af sin mor. Han bandt derfor hovedet godt fast med et tørklæde, satte hende på en vogn, gav hende noget smør i skødet og kørte så af sted med hende. På vejen kom han til en kro. Christen gik ind til kromanden. Kromanden spurgte, om han havde smør at sælge. »Ja«, sagde Christen, »men det kan I snakke med min mor om, som sidder ude i vognen; men I må tale rigtig højt til hende, for hun er næsten døv.« Kromanden pratede dygtigt til hende; men da han intet svar fik, blev han så vred, at han gav hende en ørefigen, så hovedet tumlede af. Christen forlangte mange tusinde daler for den sags skyld, og kromanden var nødt til at give efter. Derpå ville Christen forsøge sin lykke i verden. Han spilede derfor et kalveskind ud på nogle stænger og lod det hænge, indtil det skraslede, når han rørte derved. – Han kom til en bondegård, hvor manden var ude, og konen alene hjemme. Christen spurgte, om han måtte låne hus her i nat. Men hun var ond og arrig og lod ham forstå, at han for hendes skyld måtte gå Pokker ivold. »Nu ja, ja«, tænkte Christen, og dermed gik han ud. Han lagde sig på en høstak, så at han kunne se alt, hvad der foregik i stuen. Da han havde

været der noget, så han at præsten gik ind, for han var konens gode ven, og hun dækkede og diskede op for ham så godt, som huset formåede. Manden kom hjem, og da konen så ham langt borte, skyndte hun sig at få stegen ind i kakkelloven, vinen ind i et skab og præsten i en stor ørk. Konen tog meget venligt og mildt mod manden og satte et fadfuld sødgrød for ham. Da han havde spist noget, kom Christen ind. Konen så surt til ham og spurgte ham om, hvorfor han kom igen, da hun dog havde sagt ham, at de ikke kunne låne ham hus i nat. – »Ja, ja«, sagde Christen, »jeg troede, nu da manden var kommet hjem, at jeg kunne snakke en smule med ham.« Derpå gav han sig til at spise grød med manden. Da de havde spist noget, sagde Christen: »Kunne det ikke være rart nok at få et par flasker vin til grøden?« – »Jo«, sagde manden, »det kunne jo være meget herligt.« »Jeg har en lille troldstok«, vedblev Christen, »og ved hjælp af den skal jeg nok sige, hvor der er vin.« Det hjalp ikke, at konen så surt eller forsikrede, der havde aldrig været vin i huset. Christen kradsede med

troldstokken på skindet. »Skindet siger«, sagde han, »at der står to flasker vin i skabet.« Konen måtte nu, enten hun ville eller ikke, hente vinen. Da de havde drukket noget, sagde Christen: »Synes du ikke, det kunne være herligt at få en steg?« Da manden syntes godt herom, kradsede han atter på skindet, og det tilkendegav, at der stod en steg i ovnen. Konen måtte da også hente den. Efter at de havde sat en god del til livs af stegen, sagde Christen, om det ikke kunne være rart, om præsten kom til at nyde disse gode sager med dem. »Jo«, sagde manden, »det var meget herligt.« Christen kradsede atter med troldstokken på skindet. Skindet berettede, at præsten var i den grønne ørk. De trak ham derpå frem, og han måtte deltage med dem i deres måltid. – Manden købte skindet for mange tusinde daler, og Christen rejste nu hjem som en hovedrig mand. ■

Sven Grundtvig: *Æventyr 1120 i*:

Dansk Folkemindesamling IV bl. 83 a – 85 a. Opt. i Vendsyssel af stud. teol. Nikolai Christensen, Åby, og vistnok inds. påskeaften 1854. Født 26/7 1833 i Åby. Top. 1173 Vendsyssel.

Spørgsmål fra læserne

-t eller ej?

Vi har fået post fra en læser:

? Kære Modersmål-Selskab

Information bringer en artikel om det danske forsvar: »... spil, som pludselig tvinger politikerne ...« Jeg mener, der skal T på *pludselig*T. Findes der på nettet, fx Facebook, et forum, hvor man kan drøfte sådanne vigtige spørgsmål? Jeg kunne også være interesseret i kommadiskussioner m.m. [...]

Venlig hilsen Søren Egert

! Kære Søren Egert

Tak for dit spørgsmål. I dette tilfælde må jeg give *Information* ret, når de bruger det fødte adverbium *pludselig* uden -t, som betyder 'brat'. Er der derimod tale om et mådesadverbium dannet af adjektivet *pludselig*, er -t obligatorisk, f.eks. *Han rejste sig op pludseligt*. Hvis der er tale om et gradsadverbium dannet af et adjektiv, er det valgfrit at tilføje -t,

men sådan kan man næppe bruge *pludselig(t)*.

Sproget.dk har samlet en liste over fødte adverbier på sproget.dk/raad-og-regler/ordlister/sproglige-ordlister/rene-adverbier-biord og reglerne for -t på sproget.dk/raad-og-regler/typiske-problemer/adverbielt-t/.

Jeg kan anbefale Facebook-grupperne *Sprog & Lingvistik* og *Oversættere, korrekturlæsere og andre sprognørder*, hvis du vil spørge om eller drøfte denne slags emner.

Med venlig hilsen

Michael Bach Ipsen
Redaktionssekretær

Læseren har for længst fået svar via e-mail, men da vi vurderer, at andre kan have glæde af at læse det, har vi valgt at trykke det i bladet.

Modersmål-Selskabets arrangementskalender efteråret 2023

Arrangement	Sted	Dato	Lokale
Sprogense	Bogense	Fredag d. 15. til lørdag d. 16. september	Se side 3.
<i>Ny dansk fonetik</i> (udgivelsesforedrag v/ Ruben Schachtenhaufen)	Københavns Universitet Amager, Søndre Campus Karen Blixens Vej 8 2300 København S	Mandag d. 9. oktober kl. 16.15	Lingvistisk laboratorium 22.5.13
Præsentation af <i>Mine første 1000 ord på bornholmsk</i>	Sydbornholms Privatskole Pederskervejen 75 3720 Aakirkeby	Torsdag d. 12. oktober kl. 10.30	
Modersmål-Prisen 2023 overrækkes til <i>Bornholmsk Ordbog</i> (foredrag v/Alex Speed Kjeldsen)	Københavns Universitet Amager, Søndre Campus Karen Blixens Vej 8 2300 København S	Fredag d. 13. oktober kl. 14.15	Auditorium 23.0.49
Præsentation af <i>Mine første 1000 ord på vestjysk</i>	Margrethe Reedtz Skolen Skolevænget 14 7830 Vinderup	Fredag d. 27. oktober kl. 10.30	
Præsentation af medlemsbog 2023: Forfatterforedrag om romanen <i>Johannesminde</i>	Nykøbing Falster Bibliotek Kongensgade 43 4800 Nykøbing F Blågårdens Bibliotek Blågårds Plads 5 2200 København N	Tirsdag d. 31. oktober kl. 19.00 Mandag d. 27. november kl. 17.00	

Bestyrelsesmedlem Estrid Dyekjær og hendes datter Ingrid hygger sig i sommerhuset med *Mi fäst tuwsen uur o væstjysk*.

Foto: Ellen Dyekjær

Vind vores børnebilledbog med 1000 ord på ...

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

Hele den løste krydsogtværs skal være os i hænde senest den 15. november 2023 på ic@modersmaalselskabet.dk eller Ingrid Carlsen, Skovvænget 20, 2.th., 6100 Haderslev.

MI FØST TUWSEN UUOR O VÆSTJYSK
Mine første tusind ord på vestjysk

2023/3	DILEMMA	KLUSIL	8	✓	RINGEN	LYSER
					EVENTYR	
KRYDS		HJERTER KAN GÅ ...				
		SCHWA				
	MELAN- KOLI					
FOR- HOLDS- ORD		FLOD				7
		KØR				
UDBRUD	... ER OVER- SATAF ...	HEDT				
		FØRST				
	HOVED- STAD				2	
	TURKIS					
		SIBILANT	3		SOV	
		MER- CEDES		TIDS- SKRIFT	GUT	
DETTE						
FILM						
DÅRLIG ÅNDE						
ADVOKAT						
HALV- VOKAL						
5		GL. PARTI	ORGANI- SATION			
YNGRE		GIV HÅND		1		
500		TRÆER				
FYSIKER						
NØGLE		MEDIE- HUS				
	1000	TONE				
IKKE SÅ LIDT				4		

FA
MARV
UARTIG
BRO NI
ULK ORF
OBDUCERET
ODH EGE
RØ AURIS
NR MD OY
H O P SANG
FOSSIL
LIGE 2
ML NT 0
SKROT 2
KERN 3 / 2

Afsender: Sprog & Samfund, Melvangvej 13, Askov, 6600 Vejle

Vinder af nr. 2023/2: Søs Hjort, Gilleleje